

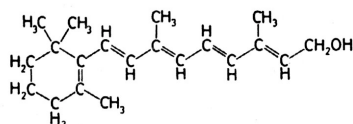
A vitaminok

– II. rész –

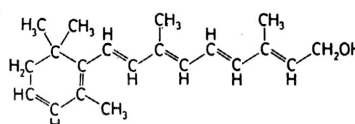
Az *A*-vitaminok

A zsírolódó vitaminok közül a legrégebben megismert az *A*-vitamin, amelynek hiánya a legrégebben észlelt hiánybetegség, a farkasvakság. (A farkasvakságot már i.e. 1520-ban a Thébaból származó Eberts-féle papirusz is említi).

Az *A*-vitamin megnevezés egy gyűjtő fogalom, 20 szénatomos telítetlen alkoholok, amelyek β -jonon gyűrűt és hozzákapcsolódó izoprén egységekből felépülő oldalláncot tartalmaznak.

A₁-vitamin (retinol) (1)

A₂-vitamin (2)

Alapvegyületük a retinol, az *A*-vitamin alkohol (1), amit A₁-vitaminnak is neveznek. A molekulájukban levő sok kettőskötés miatt kémiai behatásokra nagyon érzékenyek (oxidáció, hidrogénezés, savas kémhatás, erős fény), könnyen átalakulnak, miközben aktivitásuk csökken. A szövetekben gyakran észter (palmitát, foszfát) formájában találhatóak, ezeknek a biológiai aktivitása nagyobb mint az alkoholoké. A mérsékelt hőkezelést enyhén alkalikus közegben jól tűrik. Az *A*-vitaminok stabilitását antioxidánsok (pl. semlegesített C-vitamin) adagolásával növelni lehet.

Az *A*-vitamin (retinol) alkoholos -OH csoportja óvatos oxidációval aldehiddé, retinállá (3), sőt *A*-vitamin savvá (4) is átalakulhat. Ezek a változások az *A*-vitamin anyagcseréje során sejti szinten meg is valósulnak.

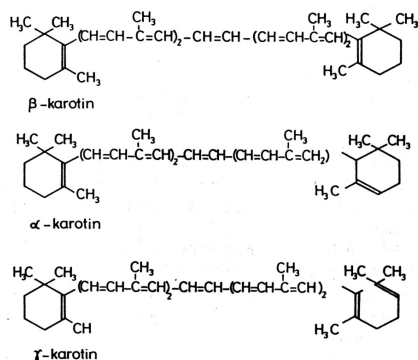
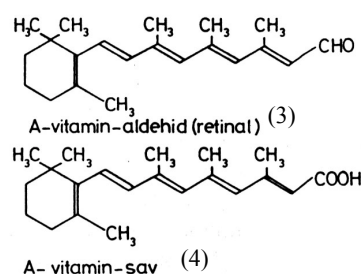
Előfordulása: az *A*-vitaminokat csak állati szervezetek képesek előállítani. Nagyobb mennyiségben tartalmazza a máj, vese, tej, vaj, tojássárga. Gyógyászati célokra tengeri halak májából (halmájolaj desztillációjával) illetve szintetikus úton állítják elő.

A bélhámsejtekben és a májsejtekben a karotinok (α , β , γ) képesek dioxigénáz enzim jelenlétében két molekula *A*-vitaminná hasadni. Ezért ezeket, a színes növényekben nagymennyiségben előforduló anyagokat szokás *A*-provitaminoknak is nevezni. (5, 6, 7)

Hatásuk: jelentős szerepe van a szürkületi látásban (az *A*-vitamin aldehid szerkezeti módosulása biztosítja a látási inger létrehozását), hámszövetek differenciálódásában és épségük fenntartásában, csontnövekedésben, általános növekedésben, reprodukciós folyamatokban, detoxikáló folyamatokban, befolyásolja a szervezet kórokozókkal szembeni ellenállását (immun rendszer).

Hiánya: látási zavarok, farkasvakság (szaruhártya károsodás), csontanyagcsere változás (csontlágylás), idegrendszeri hatás, testnövekedés lassulása, étvágytalanság, gyomorfájás, májnagyobbodás, vérszegénység, fáradtság, fejfájás (megnő a koponyán belüli folyadéknyomás, mivel megnehezül a cerebrospinális folyadék felszívódása).

Tüladagolás: csontfejlődési zavarok (hosszanti növekedés leáll, vastagodnak a csontok), berepedő, hámló, viszkető bőr, hajhullás, gyengeség, fáradtságérzés, csont és ízületi fájdalmak. Terhesség alatt fejlődési rendellenességet okoz.

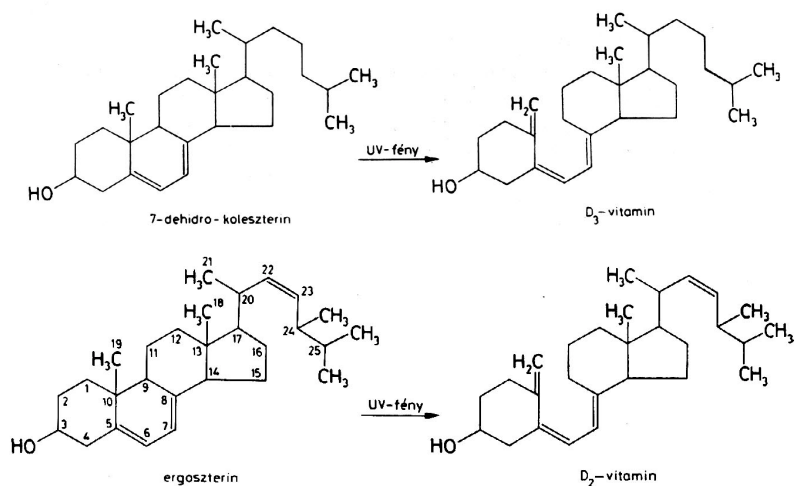
Az A-vitaminok és provitaminjaik

D-vitaminok

Számos D-vitamin hatással rendelkező vegyület ismert, ezek közül legjelentősebbek: kolekalciferol, a D₃-vitamin, ergokalciferol, a D₂-vitamin, 7-dehidrokoleszterin (3) a D₃-vitamin provitaminja, ergoszterin (4) a D₂ vitamin provitaminja.

A D₂ és D₃-vitaminok csak a 17-es szénatomhoz kapcsolódó oldallánc szerkezetében különböznek egy kicsit, ezért fizikai és kémiai tulajdonságaik nagyon hasonlóak, biológiai értékük is azonos, amelyet 100 °C hőmérsékleten is megőriznek. Lúgos és savas hatásra nem, fényre érzékenyek.

Előfordulásuk: a szteránvázis D-provitaminok az élő szervezetekben fordulnak elő, amelyek fény (ultraibolya) hatására D-vitaminokká alakulnak miközben felszakad bennük a szteránváz egyik gyűrűje. További besugárzásra szterinekké alakulnak, amelyek már toxikus vegyületek.

A (3) tejben, vajban, tojássárgában, halban, míg a (4) növényekben található

Hatása: a táplálékkal felvett kalcium és foszfor felszívódását és a csontokba való beépülését szabályozza, állandó értékek között tartja a vér kalcium szintjét, a szerves vegyületekben levő foszfort foszfáttá alakítja.

Hiánya: angolkór (rachitis), csontfejlődési zavarok, csontok ásványianyagtartalma csökken, csontlágylás, epifízisek megvastagodása, növekedési visszamaradás (kistermet), nagyfokú fáradékonyság, izomgyengeség, tetániás hajlam, aminoaciduria, a szérum alacsony Ca és P tartalma.

Napi adag: gyermekeknek és szoptató anyáknak 0,01mg, egészséges felnőtt embernek 0,005mg.

Túladagolás: fejfájás, szédülés, ataxia, lágyszövetek kalcifikációja, vesekő, veseelégtelenség, bőrvizketés, vérszérum kalcium- és foszfátkoncentrációjának növekedése, csont és izom fájdalom.

K-vitaminok

A K-vitaminok a 2-metilnaftokinon származékok családjába tartozó vegyületek. A legjelentősebbek a fillokinon, vagy K₁-vitamin és a K₂-vitamin. Mind a két vegyület molekulájában ugyanaz a gyűrűs rész található, amelyhez a K₁-vitaminban egy fitil oldallánc, míg a K₂-vitaminokban izoprénegységekből álló prenil oldallánc található.

K₂-vitamin név alatt egy vegyület-sort értünk, melynek tagjai az oldalláncukban levő izoprénegységek számában különböznek.

Előfordulásuk: a K₁ vitamin főként növényi eredetű (zöld levelekben, parajban, káposztában) szobahőmérsékleten sárga olaj. A K₂-vitaminok állati eredetű élelmiszerekben található (legtöbb a májban), sárga kristályos, alacsony olvadáspontú vegyület, a bél mikroflórája is termeli. A K-vitaminok hőtűrők, de fényre nagyon érzékenyek.

Hatásuk: alvadási faktorok szintézisében van szerepük, véralvadásban (nevéket is e hatásuk után kapták: Koagulationsvitamin), elektrononorként szerepelnek mikroszomális elektrontranszportban

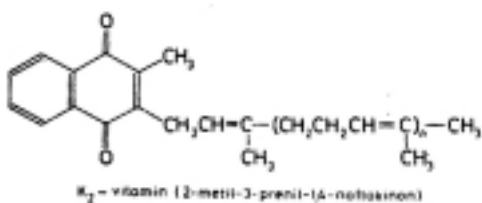
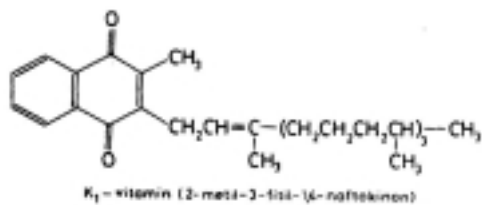
Hiányuk: véralvadásban résztvevő alvadási faktorok képződésének zavara

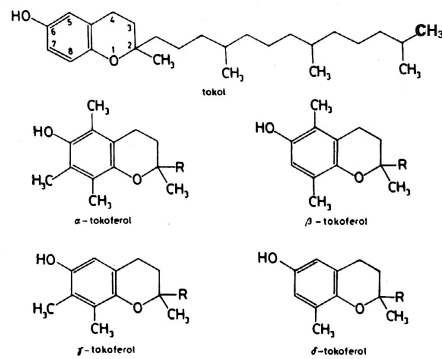
Napi adag: 1-4mg

Túltengés: keringési zavarok, szív működési zavarok, kis vérnyomás, nagy pulzusszám, vérszegénység.

E-vitaminok

A természetben számos E-vitamin hatású vegyület fordul elő. Ezek tokol (1) és tokoltrienol (2) származékok. Mindkettő egy oxigéntartalmú heterogyűrűt, a kromatgyűrűt tartalmazza, amelyhez telített (1) vagy háromszorosan telítetlen (2) fitil oldallánc kapcsolódik. A legjelentősebbek az α , β , γ , δ tokoferolok. Biológiailag legaktívabb az α -tokoferol. Hőkezelést, sav és lúghatást jól tűri, oxidációra nagyon érzékenyek.

Előfordulásuk: a növények kloroplasztjában képződnek, ahonnan a lipideket tároló részekbe (magvak) vándorolnak. Zöldségekben, gyümölcsben, gabonacsírában, hüvelyesek magjában, dióban, mogyoróban, általában növényi olajokban találhatóak, tej, vaj, hús, marhamáj, tojássárga is E-vitaminforrás.

Hatása: antioxidáns, elektronátvivő, sejthártya épségét biztosítja, immunitást erősít

Hiánya: kóros zsíremésztés, idegrendszeri rendellenességek, visszafordíthatatlan termékenységszavar: férfiaknál sterilitás, nőknél vetélés, vérszegénység, izomsorvadás

Napi adag: 10-12mg

Túltengés: izomgyengeség, véralvadási zavarok, fejfájás.

Braica István
orvostanhallgató

Kábítószer

II. rész

A kábítószerrel termelő növények között jelentősek:

Cannabis sativa, vagyis a kender a kender családjába tartozók: vadkender, ipari kender, indiai kender. Mindezek hatóanyagai az úgynevezett kannabinoid-vegyületek: delta-9-tetrahydrokannabinol, a kannabinol és a kannabidiol.

A szövegben említett vegyületek szerkezeti képleteit lásd a közlemény végén!!

Annak függvényeként, hogy ezeket a növények melyik részéből és milyen formában vonják ki, különböző néven forgalmazzák és használják kábítószerként.

Maribuaná: a kender levélrészének, virágzó, illetve ágvégződéseinek a zúzaléka. Hatóanyag tartalma: 0,01-2% delta-9-THC. Siemilla néven is forgalmazzák, aminek a delta-9-THC tartalma 10-20%.

Hasis: a virágzó rész (a nőivarú kendernövény virágzata) termelte gyanta, amely 2-20% hatóanyagot tartalmaz. Kivonásáért a kendervirágot a termelők a kunyhóik meszes falához ütögetik, miközben a gyanta a falhoz ragad, magába zárva az azon található mindenféle szennyeződést is. Az így összegyűjtött gyantát oldószerrel (hexán) kezelik, a kapott oldatot bepárolják és így nyerik a hasisolajat, amely sűrűn folyó, kátrányszerű, illatos folyadék, 30-60% tartalommal. A hasis olajat cigarettára csepegtetve marihuánás cigarettaként is forgalmazzák.